

LAŠŠÁK, Juraj a kol. *Mútnik – 150 rokov od objavenia magnezitu na Slovensku.*

Turany : Tlačiareň P+M, 2021, 191 s. ISBN 978-80-972731-3-2.

Po vydaní viacerých odborných monografií, ktoré sa venovali výskumu banských dejín na území Slovenska sa knižný trh obohatil o ďalšiu publikáciu od kolektívu autorov pod vedením Juraja Laššáka s názvom *Mútnik – 150 rokov od objavenia magnezitu na Slovensku*. Kolektív autorov tohto diela pozostáva z banských inžinierov (Ing. Igor Baboľ, Ing. Pavel Cibuliak, Ing. Miroslav Mrnka), ložiskového geológa (RNDr. Igor Galko) a autorov, ktorí sa dlhodobo venujú skúmaniu regionálnych dejín (Ing. Juraj Laššák a Mgr. Martin Pliešovský).

Vydanie monografie sprevádzal zámer spropagovať 150. výročie objavenia magnezitu na území Slovenska, ktorý dodnes tvorí surovinovú základňu pre jedno z významných banských odvetví slovenského priemyslu. Cieľom publikácie je výskum priemyselného spracovania magnezitu od jeho objavenia až po súčasnosť a rovnako aj vznik a vývoj magnezitového banského priemyslu, v kontexte histórie priemyselného rozvoja (18. – 19. storočie) a následného hospodárskeho útlmu (koniec 20. storočia) v údolí rieky Rimava a čiastočne aj v údolí rieky Muráň (Jelšava, Lubeník). Obsah publikácie preto poukazuje na existenciu a históriu priemyselných podnikov, ktoré v údolí rieky Rimava (t. j. od mesta Tisovec cez Hnúšťa, Rimavské Brezovo až po Rimavskú Baňu) zohrávali už v 18. storočí významnú úlohu pri spracovaní nerastných rúd v rámci územia Slovenska a niektoré svoj vplyv v banskom priemysle potvrdili aj po geopolitických zmenách v 20. storočí. Napriek tomu, že k dejinám magnezitového banského priemyslu a k jeho technickému vybaveniu a dobývaniu nerastných rúd bolo spracovaných viacero publikácií, autori aj k týmto relatívne známym témam prinášajú nové informácie ako napríklad v oblasti prehľadu magnezitových ložísk na Slovensku či k vzniku a rozvoju magnezitového závodu Mútnik.

Základnú štruktúru publikácie tvorí po úvode šesťnásť hlavných kapitol. Pokiaľ ide o celkový pohľad na štruktúru práce jej spoločnou črtou je prílišná rozdrobenosť textu a jeho členenie do krátkych podkapitol, čo na viacerých miestach „rozbíja“ čitateľnosť textu.

Monografia obsahuje obrázkové prílohy a štatistické údaje, ktoré sú logicky umiestnené priamo v textoch, čím sa text stáva zaujímavejším pre bežného čitateľa. Pramene a literatúra sú prehľadne rozdelené a spracované, avšak bolo by vhodné využiť viacero archívnych materiálov. Na druhej strane musím brať do úvahy, že monografia bola napísaná počas protiepidemiologických opatrení súvisiacich s COVID-19, ktoré autorov obmedzovali a skrátili im dispozičný čas, ktorí mali na prácu na rukopise. Vyzdvihol by som časť *Vysvetlenie niektorých pojmov z geológie*, ktorá pomôže čitateľovi rýchlejšie pochopiť čítaný text. Avšak aj táto časť si vyžaduje čitateľa so základnými informáciami z chémie a geológie, keďže je náročné podať množstvo odborných údajov z geológie tak, aby boli prínosné aj pre bežného čitateľa a plnili pôvodný zámer, prezentovať verejnosti regionálnu históriu.

V publikácii nechýba stručný úvod, v ktorom sa vedúci autorského kolektívu zameriava predovšetkým na vysvetlenie potreby napísania predmetnej monografie, ktorej primárny zámer som už vysvetlil, ale na druhej strane jej širšie zameranie môže slúžiť ako prehľadová literatúra o banských regionálnych dejinách aj pre akademickú obec.

Po krátkom úvode sa autor v prvej kapitole *Rozvoj železiarstva v Rimavskej doline od 17. storočia* odkláňa od primárneho cieľa výskumu. S ohľadom na koncepciu monografie by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že taký veľký priestor venovaný tejto kapitole je neodôvodnený, ale z hľadiska autorovej snahy napísať monografiu pre širokú verejnosť, je spracovanie dejín železiarstva v regióne opodstatnené, o to viac, že dodnes nebola pre verejnosť napísaná žiadna publikácia venovaná tejto problematike. Súvislosti medzi železiarskou históriou v Rimavskej doline a objavením a následným rozvojom priemyselného spracovania magnezitu je vzájomne prepojená, pretože v minulosti bolo hlavné využitie magnezitu najmä v oblasti metalurgie železa ako tehliarskeho materiálu pre vymurovku taviacich pecí. V predmetnej kapitole spolu s kapitolami (*Zemepanské rodiny Kubinyi a Mariássy z Hnúšte a Stredná priemyselná škola v Tisovci*) autori prezentujú aj ďalšie historické témy z regiónu, čím sa z monografie stala akási prehľadová zbierka historických tém, ktorých spoločnou črtou je magnezit. Autorský kolektív v kapitole prezentuje dostupné informácie zamerané na rozvoj spracovania železnej rudy, zakladanie hámrov a železiarní, ekonomickú situáciu a vlastnícke pomery v železiarňach. Za najprínosnejšiu však považujem podkapitolu *Rimamuránsko-šalgótarjánska železiarska úč. spol.*, ktorá sa podrobne venuje hospodárskej situácii a vplyvu spoločnosti na rozvoj železiarní v Likieri.

Kapitoly 3 až 9 (*závod Mútnik, závod Hačava, závod Jelšava, závod Lovinobaňa, závod Košice a mastencové bane v Kokave nad Rimavicou*) tvoria jadro, ktoré sú poňaté ako jednotlivé tematické celky, ale vzájomne ide o nadväzujúce časti publikácie. Nosnú časť publikácie predstavuje jej tretia kapitola *Závod Mútnik*. Autori v nej poukazujú na začiatky budovania závodu a následne prevedú čitateľa naprieč celým storočím jeho existencie až po súčasnosť. Zaujímavou časťou je podrobné spracovanie vlastníckych pomerov, ktoré boli ovplyvnené geopolitickou situáciou. Vo všetkých spomenutých kapitolách autori prezentujú nielen už spomínané okolnosti (hospodársku situáciu, vlastnícke vzťahy, geopolitickú situáciu či technologické vybavenie závodov), ale aj organizačnú štruktúru a sociálnu situáciu v závodoch, ktorých prezentovanie bolo v staršej literatúre výraznou mierou ovplyvnené bývalým vládncim politickým režimom v Československu v druhej polovici 20. storočia. Rovnako za prínosné považujem, že výskum nebol ukončený udalosťami, ktoré sa uskutočnili na konci 20. storočia, ale pokračoval aj po roku 2000, čím autori otvorili pomyselné dvere pre výskum histórie banského priemyslu aj pre budúce generácie. V tomto prípade k „odkrytiu“ spomínanej oblasti histórie závodov a jej doplneniu o dosiaľ neuverejnené informácie dopomohla aj banská prax a odborné vzdelanie autorov publikácie. Týmto spôsobom Juraj Laššák a jeho autorský kolektív navyše poukazujú, že na historické udalosti sa možno len sťažka pozeráť jedným nespochybniteľným pohľadom. Umožňuje im to znalosť regionálnej banskej histórie, slovenskej historiografie a dobových prameňov, ako aj hospodárskych dejín.

Osobitná kapitola je venovaná aj prehľadu magnezitových ložísk na Slovensku. Zaznamenáva všetky magnezitové bane, v ktorých prebiehala ťažba spomínaných nerastných rúd. V tejto časti by bolo vhodné doplniť archívne pramene, čím by sa daný text rozšíril o väčšie množstvo nových informácií. Dozaista ide o zaujímavú problematiku, ktorá v detailoch presahuje obsah tejto publikácie a zaslúžila by si samostatný výskum.

Autori do kontextu s históriou magnezitového priemyslu zahrnuli aj kapitolu *Magnezitový priemysel a životné prostredie*. Problematika *environmentálnych* dejín sa na území Slovenska začala udomáčňovať len nedávno a práve z toho dôvodu je výskum záťaže magnezitového priemyslu na životné prostredie vysoko cenený. Opätovne zdôrazňujem, že aj táto kapitola si v budúcnosti určite zaslúži samostatný výskum.

Kapitola *Významní prospektori* vyzdvihuje prínos, už pre mnohých čitateľov zabudnutého, najvýznamnejšieho prospektora a objaviteľa mastencových ložísk a hnúšťanského rodáka Ing. Vojtecha Rastockého.

Publikácia *Mútnik – 150 rokov od objavenia magnezitu na Slovensku* od kolektívu autorov pod vedením Juraja Laššáka je prvým novodobým spracovaním tematiky magnezitového priemyslu na území Slovenska so zreteľom na závod Mútnik. Autorom možno kvitovať, že sa zhostili spracovať túto problematiku a prísť s novými zaujímavými faktmi aj napriek tomu, že v minulosti bolo publikovaných viacero prác k danej problematike. Vyzdvihnúť možno tiež značné množstvo sekundárnych prameňov použitých pri zostavovaní bibliografického zoznamu a poznámkového aparátu. Monografia oplýva bohatstvom obrazového materiálu – dobových fotografií, dobových máp a štatistických údajov, čo ju zatraktívňuje a súčasne obohacuje jej informačný potenciál. Na druhej strane je potrebné podotknúť, že absencia archívnych prameňov, dobových periodík, ale aj maďarskej či českej historiografie ubera publikácii možnosť prezentovať väčšie množstvo relevantných informácií. No i napriek drobným technickým nedostatkom je neodskriepiteľné, že publikácia prináša množstvo zaujímavých analýz, faktov, pohľadov na skúmané historické súvislosti ťažby a spracovania magnezitu. Je nepochybné, že publikácia má byť dostupná pre čitateľov širokého spektra a tento svoj základný prínos splnila. Čitateľovi je z publikácie zrejmý dlhodobý záujem autorov o danú problematiku, čo potvrdil aj výber autorského kolektívu, ktorý je zostavený z odborníkov, ktorí majú za sebou dlhoročnú banskú prax a výskum regionálnych dejín.

Patrik Beňuš